

DIACON DUMITRU BOGDAN BĂDIȚĂ

PASTORAȚIA BOLNAVILOR

Lucrare publicată cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
† DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura *Cuvântul Vieții*
a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei
2012

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	3
<i>Introducere</i>	5
<i>I. Noțiunea de boală și sănătate în scrierile Sfinților Părinți</i>	7
<i>II. Despre boală</i>	17
<i>II.1. Calea de la păcat la boală</i>	18
<i>II.2. Foloasele bolii: prilej de sporire duhovnicească, cale de sfințenie</i>	21
<i>II.3. Frica de moarte</i>	25
<i>II.4. Rolul răbdării în boală</i>	28
<i>II.5. Libertatea și boala</i>	31
<i>II.6. Asumarea crucii și a suferinței</i>	35
<i>II.7. Efectele bolii asupra atitudinii și psihicului celui bolnav și asupra membrilor familiei</i>	40
<i>III. Bolile trupești</i>	47
<i>III.1. Cauzele bolilor trupești</i>	48
<i>III.2. Vindecarea de bolile trupului, semn de vindecare a sufletului?</i>	54
<i>IV. Bolile spirituale</i>	57
<i>IV.1. Cum definim sănătatea sufletească</i>	59
<i>IV.2. Originea și natura bolilor spirituale</i>	61
<i>IV.3. Căi de vindecare</i>	66
<i>V. Bolile psihice</i>	71
<i>V.1. Originea bolilor mintale</i>	72
<i>V.1.1. Bolile mintale de origine somatică</i>	73
<i>V.1.2. Bolile mintale de origine demonică</i>	75
<i>V.1.3. Bolile mintale de origine spirituală</i>	79
<i>V.2. Cum putem trata bolile psihice?</i>	84

VI. Biserica – loc al vindecării	87
VI.1. Voiesc, curățește-te! – Vindecările săvârșite de Mântuitorul Hristos	89
VI.1.1. Vindecări de boli mortale	91
VI.1.2. Vindecări de boli cronice	94
VI.1.3. Vindecări de boli organice	101
VI.1.4. Vindecări de îndrăciți	104
VI.2. Atitudinea preotului față de bolnav	107
VI.3. Rolul preotului duhovnic în viața celui bolnav	117
VII. Metode și mijloace de pastorație a bolnavilor	125
VII.1. Mijloace de pastorație religios-morale	125
VII.1.1. Rugăciunea	125
VII.1.2. Citirea Sfintei Scripturi	133
VII.1.3. Postul	136
VII.1.4. Sfânta Taină a Pocăinței și a Sfintei Euharistii	139
VII.2. Principii pentru o călăuzire duhovnicească autentică	144
VIII. Slujbele Bisericii pentru cei bolnavi	151
VIII.1. Lucrarea tămăduitoare a Sfintelor Taine	153
VIII.2. Taina Sfântului Maslu	157
VIII.3. Rugăciuni la felurite neputințe și boli	162
IX. Îngrijirea bolnavilor în primele secole creștine	171
IX.1. Instituții medicale din primele secole creștine	174
IX.2. Vasiliadele	178
IX.3. Bolnițele din țara noastră	182
X. Eforturile misionare ale Bisericii pentru ajutorarea celor bolnavi	199
X.1. Bolnav am fost și M-ați cercetat!	202
X.2. Preoții de spitale	211
X.3. Asistență socială	217
X.4. Centre medicale organizate și susținute de Biserica Ortodoxă Română	228
Concluzii	233
Bibliografie	243

I. Noțiunea de boală și sănătate în scrierile Sfinților Părinți

Pentru definirea noțiunii de boală, trebuie mai întâi să înțelegem limpede ce este sănătatea omului. Boala nu poate fi înțeleasă decât dacă o raportăm mai întâi la noțiunea de sănătate. În concepția patristică, noțiunea de sănătate este strâns legată și nu poate fi privită altfel decât din perspectiva noțiunii de natură omenească ideală. Cu această natură a fost înzestrat Adam, însă el era menit să o ducă la desăvârșire, prin conlucrarea cu harul dumnezeiesc. Starea ideală a naturii umane este să fie îndreptată în chip firesc spre Dumnezeu și este menită să își afle împlinirea în El. De aceea, putem vorbi despre starea de sănătate a omului doar când acesta își împlinește menirea și când facultățile sale lucrează conform scopului lor firesc.

Intervenind păcatul, care înseamnă separare de Dumnezeu, l-a abătut pe om de la acest scop, care ține de însăși natura lui, și „instaurează în el o stare de boală de multe feluri, care se caracterizează mai ales prin folosirea în mod contrar firii a tuturor facultăților sale”³. Iar cel mai important pas spre vindecare și restabilire în firea noastră a normalității este „asceza teantropică, prin care omul se convertește ontologic și care constituie o adevărată terapeutică; datorită ei omul poate părăsi starea patologică, contrară naturii, recăștigându-și sănătatea firii sale dintâi prin întoarcerea la Dumnezeu, Cel Care l-a făcut”⁴. Sfinții Părinți spun că omul a fost creat de Dumnezeu într-o stare perfectă de sănătate fizică, psihică și spirituală. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Faptul că omul poartă în el chipul Celui care stăpânește peste toate făpturile nu vrea să însemne altceva decât că, de la început, firea omului a fost destinată să se împărtășească

³ J.-C. LARCHET, *Terapeutică bolilor spirituale*, traducere de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2006, p. 12.

⁴ *Ibidem*, p. 12.

de tot binele [...]. Se află deci în noi tot binele, toată virtutea, toată înțelepciunea și tot ceea ce se poate gândi ca bun foarte”⁵.

Boala, sub toate formele ei, provine din faptul că omul și-a întors fața de la Dumnezeu, lăsând cale liberă răului de a intra în lume și de a se dezvolta. Prin păcatul strămoșesc, ne spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, omul a ajuns într-o cu totul altă direcție decât cea inițială, pe care i-o arătase Dumnezeu, părăsind:

„frumusețea dumnezeiască menită să alcătuiască podoaba lui spirituală și socotind zidirea văzută drept Dumnezeu, îndumnezeind-o datorită faptului că e de trebuință pentru susținerea trupului; iar trupul propriu, legat prin fire de zidirea luată drept Dumnezeu, l-a iubit cu toată puterea. Și așa, prin grija exclusivă de trup, a slujit cu toată sânguința zidirii în locul Ziditorului”⁶.

Iar în alt loc tot Sfântul Maxim Mărturisitorul ne spune: „Când însă primul om a păcătuit călcând porunca, a primit osânda nașterii, care se susține prin pătimire și păcat, păcatul avându-și sursa în trăsătura pătimitoare ivită din pricina lui, ca într-o lege a firii. În temeiul acestei legi, niciun om nu este fără de păcat, fiind supus fiecare, prin fire, legii nașterii, care s-a introdus după facere din pricina păcatului”⁷.

Ajungem astfel la o învățătură importantă a Sfântului Maxim Mărturisitorul, în care el leagă plăcerea de durere, devenind în final un cerc vicios plăcere – durere. Sfântul Părinte ne explică începutul acestui cerc, modul de declanșare și activare a lui, ca resort sau cauză inițială a durerii. Autorul durerii și plăcerii de care este legată aceasta nu este Dumnezeu, ci omul. Plăcerea și durerea sunt consecințele călcării poruncii date de Dumnezeu primilor oameni:

„Plăcerea și durerea nu au fost create deodată cu firea trupului, ci călcarea poruncii a născocit-o pe cea dintâi, spre coruperea

⁵ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Scrieri I* (Părinți și Scriitori Bisericești, 29), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 461.

⁶ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie* (Filocalia, 3), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, p. 36.

⁷ *Ibidem*, p. 87.

voinței, iar pe a doua a adus-o ca osândă spre destrămarea firii, ca plăcerea să lucreze moartea de bunăvoie a sufletului din pricina păcatului, iar durerea să pricinuiască, prin destrămare, nimicirea formei trupului”⁸.

Prin păcat, plăcerea naturală și-a schimbat sensul, mișcându-se împotriva firii pentru împlinirea ei prin simțuri. Dar Dumnezeu, din marea Sa iubire față noi, dorindu-ne mântuirea, „a înfipt – spune Sfântul Maxim – providențial în această plăcere, ca pe un mijloc de pedepsire, durerea și moartea, ca să limiteze nebunia minții”⁹. Ca un antidot împotriva plăcerii care se manifestă împotriva firii, a pătruns și durerea conformă cu rațiunea. Durerea, având drept cauză o plăcere care îi premerge, este o datorie pe care omul e obligat să o plătească, în virtutea cauzalității.

După căderea lui Adam, Dumnezeu, din iubirea Sa nemărginită față de creație, i-a rânduit omului restaurare ontologică și îndumnezeire prin har, acesta fiind, după cum spune Sfântul Maxim, un „plan prea bun și negrăit”¹⁰ pentru om. Ruperea acestui cerc vicios, al plăcerii de bunăvoie și al durerii fără de voie, a realizat-o Fiul lui Dumnezeu, prin înomenirea Sa. Prin Întrupare și Jertfă, Mântuitorul a primit de bunăvoie pedeapsa pentru plăcerea firii și durerea ce o însoțește. Omul, „pentru a se îndrepta, pentru a-și reveni din această stare vicioasă, trebuia să fie zguduit stihial, să fie cutremurat în temeliiile ființei sale, ori încercările sunt astfel de zguduiri ale ființei noastre”¹¹. Prin Întruparea și viața Sa de iubire și jertfă, Mântuitorul a dat un temei ontologic încercărilor noastre. Pilda Sa ne este exemplu deplin de răbdare și smerenie. Jertfa Sa pentru noi și pentru mântuirea noastră trebuie să ne devină un permanent îndemn de a ne lua fiecare crucea și de a o purta pe calea cea strâmtă a viețuirii noastre.

Atunci când la Înviere, omul va redobândi starea sa din rai, nu va mai cunoaște boala și suferința. Dar, pentru că aici, pe pământ, boala și suferința nu pot fi desființate definitiv, trebuie, după

⁸ *Ibidem*, p. 392.

⁹ *Ibidem*, p. 380.

¹⁰ *Ibidem*, p. 100.

¹¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscope, Craiova, 1993, p. 56.

cum spun Sfinții Părinți, să ne *folosim bine* de ele, adică să facem din ceea ce tinde să ne doboare un bun prilej de sporire duhovnicească.

Pentru a reuși acest lucru, avem harul lui Hristos, „pentru că El poate pe toate să le vindece: și bolile sufletului, și bolile trupului; în chip fundamental –, adică tăind pricinile lor profunde, iar nu numai manifestările lor –, și în chip definitiv, căci nicio boală nu rezistă la leacurile Lui, care au o valoare absolută, nu ca leacurile omenești, care dau rezultate numai în parte și sunt nesigure și provizorii și care, mai ales, nu pot tămădui omul în întregul lui, trupește și sufletește”¹².

Sfântul Nil Ascetul definește boala trupului ca fiind „o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârșirii unuia, ceea ce aduce o stare potrivnică firii”¹³, în timp ce boala sufletului este „abaterea lui de la judecata dreaptă, biruit fiind de patimile aducătoare de boală”¹⁴. Sfinții Varsanufie și Ioan, vorbind despre boală, pun accentul pe rolul răbdării în astfel de încercări, spunând că: „boala e mai presus de certarea pedagogică și celui ce o suportă cu răbdare și mulțumește lui Dumnezeu i se socotește în loc de nevoință (asceză), sau chiar mai mult și culege din răbdarea acesteia rodul mântuirii”¹⁵. De aceea, acești Sfinți Părinți ne dau următorul sfat: „Rabdă, mulțumind, și vei fi miluit degrabă de Dumnezeu”¹⁶.

Bolile sunt o formă de asceză, un post nu doar de mâncare și băutură, ci și înfrânare de la plăceri și de la tot ceea ce provoacă bunăstare trupului. Această asceză suplinește lipsa sau insuficiența celei trupești, împlinind și completând slabele eforturi ascetice ale acestuia.

Sfinții Varsanufie și Ioan ne spun că, după originea lor, bolile sunt de două feluri: „bolile din negrijă și din neorânduiala vieții sunt de la fire. Iar cele trimise omului spre îndreptare se trimit pentru neascultare”¹⁷. Când încetează boala sau cât de mult

¹² J.-C. LARCHET, *Terapeutica bolilor spirituale...*, p. 249.

¹³ SF. NIL ASCETUL, *Cuvânt ascetic*, (Filocalia, 1), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutul de arte grafice „Dacia Traiană”, Sibiu, 1947, p. 198.

¹⁴ *Ibidem*, p. 198.

¹⁵ SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, *Scrisori duhovnicești*, (Filocalia, 11), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ediție electronică Apologeticum, 2005, p. 133.

¹⁶ *Ibidem*, p. 135.

¹⁷ *Ibidem*, p. 588.

se prelungește ține de „preștiința lui Dumnezeu”¹⁸. Sfântul Ioan Scărarul ne încredințează că există două feluri de boli după rostul sau finalitatea lor: boala pentru curățirea de păcate și boala venită pentru smerirea cugetului. În esență, adevăratul scop al bolilor trupului este sănătatea sufletului. „*Sănătatea sufletului este buna mireasmă a voii dumnezeiești [împlinite]. Și, dimpotrivă, căderea din voia cea bună [a lui Dumnezeu] este boala sufletului, care sfârșește în moarte*». Sufletul e sănătos numai viețuind în conformitate cu voia lui Dumnezeu, în legătură cu El”¹⁹.

Cu cât trupul este mai încărcat de patimi, cu atât sunt mai intense nevoințele și încercările sale, până când va ajunge să-și redobândească pacea, ascultarea față de suflet. Un suflet revoltat, tiranizat de patimi, care procură o plăcere aparentă, este „domesticit” și supus prin încercări grele, proporționale cu lucrările sale pătimăse. Bolile aduc, dacă ni se permite să spunem, un echilibru în lucrarea exacerbată a trupului, care altfel ne-ar duce spre robie și moarte sufletească.

Cel care nu slujește lui Dumnezeu în mod liber, ci dimpotrivă, se poartă cu nesupunere față de El, ne spune Sfântul Isaac Sirul, „e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrător și, din multa nelucrare, să se aplece spre altele și mai rele”²⁰.

Învățătura Sfinților Părinți se bazează pe ideea că toate suferințele, încercările și bolile care vin asupra noastră fac parte necondiționat din condiția umană, din cauza păcatului strămoșesc. Sfântul Vasile cel Mare pune toate încercările pe seama răului, pe care îl împarte în două: răul raportat la simțirea noastră și răul în sine. Răul în sine depinde de noi și sunt cuprinse în el toate patimile care întunecă frumusețea sufletului, iar răul raportat la noi este cel care ne provoacă suferințe, cum sunt:

¹⁸ *Ibidem*, p. 590.

¹⁹ SF. IOAN SCĂRARUL, *Scara Sfântului Ioan Scărarul și învățăturile lui Ava Dorotei*, (Filocalia, 9), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 51.

²⁰ SF. ISAAC SIRUL, *Cuvinte despre sfintele nevoințe*, (Filocalia, 10), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 50.

„Boala trupului, rănila trupului, lipsa celor necesare traiului... Fiecare dintre aceste rele este adus asupra noastră de Înțeleptul și Bunul Stăpân spre folosul nostru. Se ia bogăția celor care au întrebuințat-o rău, ca să strice unealta cu care săvârșeau nedreptate; trimite boala celor cărora le este mai de folos să le fie mădulele legate decât să le aibă slobode, spre a ne îndepărta de păcat; aduce moarte când se termină firul vieții, pe care dreapta judecată a lui Dumnezeu l-a fixat dintru început pentru fiecare, deoarece Dumnezeu vede de departe ce este de folos fiecăruia dintre noi”²¹.

Vedem aici că logica dumnezeiască este diferită de cea a omului. Noi credem că este normal să avem un trai cât mai bun și este anormal ca cel drag nouă să sufere de vreo boală. Dar Sfinții Părinți ne arată că toată rânduiala lumii și toți oamenii au o anumită condiție în societate fixată de Dumnezeu. El este singurul care dă fiecăruia, cu o dragoste nețărmurită și cu dreapta Sa socoteală, ceea ce este de folos fiecăruia pentru mântuire. Noi primim o boală, dacă, fiind sănătoși, ne pierdem sufletul, scăldându-l în tot felul de patimi. Iar, dacă avem bogății și le întrebuințăm greșit, Domnul le va lua de la noi și le va da celor lipsiți. Și în acest echilibru fiind, ne vom putea mântui. Mai departe, tot Sfântul Vasile spune:

„Propriu vorbind, rău este numai păcatul; păcatul, mai ales, merită denumirea de rău; iar păcatul depinde de voința noastră; stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi. Unele rele ne sunt date de Dumnezeu ca niște încercări, pentru arătarea bărbăției noastre, ca lui Iov, care a fost lipsit de copii, a pierdut într-o clipită toată averea sa și a fost lovit cu bube; alte rele sunt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, ca lui David, care, aducând rușine asupra casei lui, a fost pedepsit pentru pofta lui nelegiuată”²².

Vorbind despre necazuri și suferință și referindu-se, în special, la necesitatea acestora în viața omului, Sfântul Isaac Sirul le consideră ca fiind neapărat folositoare oamenilor, indiferent de

²¹ Sf. VASILE CEL MARE, *Scrieri. I. Omilii la Hexaimeron, Omilii la Psalmi, Omilii și cuvântări*, (Părinți și Scriitori Bisericești, 17), traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 436.

²² *Ibidem*, p. 440.

treapta duhovnicească pe care se află. Pentru cei căzuți în păcate, spre a-i întoarce la adevăr și bine, la vindecarea sufletului:

„Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri. Iar, uneori, și pentru ca să nu te abați și să-L mănii și, astfel, pe lângă pedeapsa ce-ți vine, să te și piardă de la fața Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu și de celelalte blasfemii ce se nasc din viața îndestulată și din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înșire cele mai înainte spuse. Pentru aceasta, a înmulțit prin pătimiri și supărări pomenirea Lui în inima ta și, prin frica de cele potrivnice, te-a trezit și te-a adus la poarta milei Lui. Și, prin izbăvirea de ele și de pricinile lor, ți-a semănat dragostea față de El. Și, sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu și ți-a arătat cât de bogat este harul Lui”²³.

Iar pentru cei sporiți duhovnicește, pentru a-i conduce tot mai departe în lucrarea virtuților: „De aceea, în necazuri și-au dovedit sfinții dragostea de Hristos și nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumești, care fac milostenii din cele din afară și nu câștigă nimic în ei înșiși”²⁴.

„Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuiește, ca să nu se obișnuiască cu trândăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, și să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Și în încercări îi întărește pe ei și-i face să se apropie de înțelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli [...]. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiți ai Lui cât sunt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sunt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate [goliciune] și singurătate, în nevoi, în boli, în stare disprețuită, loviți, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului”²⁵.

Sfântul Simeon Noul Teolog consideră încercările a fi mijloacele cele mai potrivite pentru a proba iubirea față de Dumnezeu și dorința de mântuire. Primirea lor cu nădejde în ajutorul Tatălui Ceresc, purtarea încercărilor cu smerenie îl fac pe creștin demn de cununa mântuirii. Eschivarea, refuzul sau împotrivirea față de ele

²³ Sf. ISAAC SIRUL, *op. cit.*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*, p. 80.

²⁵ *Ibidem*, pp. 196-197.

nu fac decât să atașeze sufletul și mai mult de lumea aceasta și să îl îndepărteze tot mai mult de posibilitatea de a câștiga viața veșnică. Așadar, necazurile fac parte din iconomia mântuirii neamului omenesc și a fiecărei persoane în parte.

Poate mulți se întreabă de ce Dumnezeu procedează în felul acesta. Însă logica lui Dumnezeu este dreptatea și blândețea însăși. El este Cel ce ne dă nouă atât binefaceri, cât și suferințe, pentru un singur scop: acela de a fi în veșnicie fericiți. Și doar cei ce se opun Lui și iubirii Sale desăvârșite vor pierde această fericire, rupând pentru totdeauna legătura cu El. Dar, dacă ne gândim că Dumnezeu este Bun, Blând și Milostiv, vedem logica chemării la mântuire, la bucuria veșnică și desăvârșită în raiul pierdut. Dacă am avut plăcerea să mâncăm din fructul oprit, dacă am încălcat porunca dată nouă în rai, trebuie să ne asumăm suferința și să vedem foloasele ei. Căci nimic nu ne este mai de folos spre mântuire ca răbdarea suferinței cu dragoste și nădejde.

„Să fii gata să primești în fiecare zi orice necaz, socotind că acestea îți aduc izbăvire de multele datorii și să mulțumești Sfântului Dumnezeu. Căci din acestea dobândește cineva îndrăznire neînfruntată, după marele Apostol: «Că necazul lucrează răbdare, și răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează» (*Romani* 5, 3). «Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit» (*1 Corinteni* 2, 9), acestea sunt, după făgăduința cea nemincinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare în necazuri, cu împreuna-lucrare a harului; căci fără har nu se poate isprăvi nimic”²⁶.

În ceea ce privește conceptul de sănătate, găsim la unii Sfinți Părinți ideea că boala ar fi preferată în locul sănătății. Însă pe cât de confuză ar părea această idee, pe atât este de profundă. Din aceste scrieri nu trebuie să tragem concluzia că boala este neapărat o virtute, așa cum nici sărăcia nu este o virtute. Mulți au ajuns la disperare din cauza bolii. Nu trebuie să înțelegem că sănătatea este rea, ci rea este folosirea ei spre pierderea sufletului; greșită este grija excesivă pentru sănătate, care duce la idolatrizarea trupului.

²⁶ Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul*, (Filocalia, 6), traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, p. 123.